

Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa

Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen

Sotien ja konfliktien seurauksena lapsia ja nuoria on aina joutunut lähtemään liikkeelle yksin. Viime vuonna heitä saapui Euroopan unionin alueelle kuitenkin ennätysellisen paljon eli lähes 95 000. Yksin tulleiden määrällinen jakautuminen eri Euroopan valtioihin on ollut erittäin epätasaista. Esimerkiksi Ruotsista turvapaikkaa päätyi hakemaan vuonna 2015 yli 35 000 yksin tullutta lasta ja nuorta, Saksasta 14 400 ja Suomesta hieman yli 3 000. Uutiset yksin tulleiden epäinhimillisestä kohtelusta matkalla kohti Eurooppaa, raportit kadonneista alaikäisistä ja vihamielisistä hyökkäyksistä yksin tulleiden vastaanottokeskuksiin ovat arkipäiväistyneet. Vastaavasti suojelun- ja hoivantarpeen alimitoitus tai suoranainen laiminlyönti ovat hälyttävästi lisääntyneet useissa vastaanottavissa maissa.

Ajankohtainen esimerkki tästä tilanteesta on Calais'n epävirallinen ”viidakoksi” kutsuttu pakolaisleiri, jota Ranskan viranomaiset tyhjänsivät asukkaista ja purkivat loka-marraskuussa 2016. Kun leiri oli muuten lanattu maan tasalle, viimeisiksi asukkaiksi jäivät alaikäiset yksin tulleet nuoret. On ilmeistä, etteivät viranomaiset pystyneet hoitamaan yksin tulleiden ja perheistään eronneiden lasten ja nuorten siirtämistä vastaanottokeskuksiin vastuullisella tavalla. Useat vapaaehtoiset, alueella toimivat kansalaisjärjestöt sekä media raportoivat, kuinka purettu leirin viimeiset asukkaat, noin 1500 yksin tullutta 10–17-vuotiasta nuorta, oli jätetty asumaan kontteihin lähes oman onnensa nojaan. Näiden nuorten perustarpeita ei pystytty täyttämään millään tasolla. Nuorilla oli pula ruoasta ja vedestä, ja heidän asuinolonsa olivat täysin puutteelliset. Median mukaan osalta nuorista uupui jopa kengät ja tarvittavat vaatteet selviytyä kylmissä olosuhteissa ([England 2016](#)). Calais'n tapaus on esimerkki paitsi järkyttävästä, satoja alaikäisiä turvapaikanhakijoita koskevasta inhimillisestä tragediasta myös osoitus eurooppalaisen maahanmuuttopolitiikan epäonnistumisesta ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten ihmisoikeuksien polkemisesta.

On selvää, etteivät EU:n ja eri valtioiden kansalliset maahanmuuttojärjestelmät ole tarpeeksi joustavia kohtaamaan tämänkaltaisia tilanteita. Yhä kiristyvän maahanmuuton ja perheenyhdistämisen kansallisen ja kansainvälisen sääntelyn myötä Eurooppaan on syntynyt yksin tulleiden maahanmuut-

[Näkökulma](#) avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja

Kirjoitussarja valaisee turvapaikkaa hakevien nuorten ja heidän parissaan toimivien kokemuksia ensimmäisistä kuukausista Suomessa. Kirjoittajat kuvaavat paitsi nuorten turvapaikanhakijoiden virallista asemaa myös arjen rakentumista, jota leimaavat sekä uudet sosiaaliset suhteet, elämäntavat ja -pakit että odottaminen, kuulumisen katkokset ja tulevaisuuden epävarmuus. Tässä moniäänisessä kirjoitussarjassa nuorten turvapaikanhakijoiden elämää analysoivat sekä tutkijat että nuorten parissa työskentelevät.

[Teemasarjan johdanto](#)

tajanuorten sukupolvi, jonka hyvinvoinnista tai hoivasta ei mikään taho ota kokonaisvastuuta. Tästä syystä on entistä tärkeämpää löytää pienimittakavaisia, arjesta ponnistavia keinoja näiden lasten ja nuorten eletyn kokemusmaailman syvälliseen ja analyttiseen ymmärtämiseen ja tämän kautta heidän auttamiseen.

Haasteena ylikulttuurisen ja ylipaikallisen kuulumisen tunnistaminen

Monet nykyiset tiedonkeruu- ja kuulemisjärjestelmät eivät tavoita marginaalisissa tai haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kokemustietoa. Näin on tapahtunut myös yksin tulleiden lasten ja nuorten osalta. Tämä kokemustiedon laiminlyönti on johtanut monenlaisiin väärintulkintoihin alaikäisille sopivan asumisen, läheisten suhteiden järjestämisen ja sosiaalisen tuen suhteen (Kuusisto-Arponen 2016a ja 2016b). Useat Euroopan maat perustavat hoiva- ja tukimekanisminsa kansallisiin ja jopa nationalistisiin integraatiotavoitteisiin, jotka eivät tue yksin maahan tulleiden nuorten toimijuuden ja ylikulttuurisen minuuden rakentumista uudessa paikassa.

Kokemusperäisen tiedon laiminlyönti ja yhteiskunnallisen myötätunnon puute voivat johtaa vakaviin henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin vaikeuksiin kuten yksinäisyyteen, marginalisoitumiseen tai mielenterveyshäiriöihin. Maahanmuuton määrällinen kasvu on luonut Suomessakin tilanteen, jossa mikään taho ei ole kokonaisvaltaisesti vastuussa yksin tulleiden alaikäisten elämän saamiseksi raiteilleen, vaan lapsen etu jää usein alistaiseksi yleiselle edulle kuten esimerkiksi valtiorajojen tai maahanmuuttajien kokonaislukumäärien kontrollille (Kuusisto-Arponen 2016a, Kaukko & Wernesjö 2016).

Useat Euroopan maat perustavat hoiva- ja tukimekanisminsa kansallisiin ja jopa nationalistisiin integraatiotavoitteisiin, jotka eivät tue yksin maahan tulleiden nuorten toimijuuden ja ylikulttuurisen minuuden rakentumista uudessa paikassa.

Kuva: Mostafa Mohammad Ali

Yksin tulleet alaikäiset ovat haavoittuva ryhmä. Haavoittuva asema tarkoittaa suojelun tarvetta, joka hoivan näkökulmasta merkitsee usein lapsen ja nuoren määrittymistä avun kohteeksi tai jopa uhrin asemaan – eikä vain menneisyytensä vaan myös tässä ja nyt elämänsä arjen kokemusten suhteen (ks. aiemmat Näkökulmasarjan tekstit, [Honkasalo](#) ja [Maiche](#)). Uhriuttaminen kuitenkin häivyttää nuorten oman toimijuuden ja estää tunnistamasta niitä arkipäivän neuvotteluja, joissa toimijuutta rakennetaan ja uusia identiteetti-

määrittelyjä sekä minuutta luodaan (ks. myös Lalander & Sernhede 2011). Tästä johtuen yksin tulleita lapsia ja nuoria tarkastelevan tutkimuksen pitäisi tietoisesti tehdä ero nuoria uhriuttavaan puhetapaan ja nostaa nuorten moninaiset toimijuudet paremmin esille. Jotta tutkimus voi rakentaa ymmärrystä yksin tulleiden elämästä ilman jatkuvaa uhrin leimaa, on tutkimusprosessin ja vuorovaikutuksen perustuttava läsnäolon kautta syntyviin kohtaamisiin (Kuusisto-Arponen 2015, 2016b).

Suomen Akatemian rahoittaman ja allekirjoittajan johtaman TRUST-kärkihankkeen (2016–2018) lähtökohtana onkin havainto, että olemassa olevat järjestelmät ovat epäonnistuneet yksin tulleiden alaikäisten maahanmuuttajien kokemukseräisen tiedon tunnistamisessa ja hyödyntämisessä. TRUST-hanke rakentaa syvällistä ymmärrystä yksin tulleiden elämästä ja niistä maailmoista, joita nämä nuoret kantavat sisällään (ks. myös Kohli 2006, 2014). Vain ymmärtämällä tätä ylikulttuurista ja ylipaikallista arkea on mahdollista parantaa heidän tilannettaan Suomessa ja laajemmin Euroopassa. Lisäksi hankkeessa tarkastellaan sitä, kuinka tukea tarjoavat tahot, esimerkiksi koulut, asumisyksiköt ja monikulttuurinen lapsi- ja nuorisotyö, voivat toimillaan edistää kestävä arjen rakentamista ja uuteen paikkaan kuulumisen tunnetta. Alttiuden ja myötätunnon avulla voidaan luoda uusia tapoja tunnistaa ja tukea yksintulleiden alaikäisten toimijuuksia sekä ymmärtää maahanmuuton kokemusta eletyn arjen kautta (Kuusisto-Arponen 2016b).

Yksin tulleiden arjen tukemisen kompastuskiviä Suomessa

Perheestä pakon edessä erilleen joutuminen on aina inhimillinen tragedia. Yksin tulleet lapset ja nuoret ovat entisissä kotimaissaan ja pakomatallaan kokeneet monia vaikeita tilanteita, pelkoa ja avuttomuutta. He ovat kuitenkin selvinneet. Suomessa he ovat moninaisen institutionaalisen hoivan kohteina ryhmäkodeissa, perheryhmäkodeissa, koulussa ja sosiaali- ja terveystalouksissa. He ovat oikeutettuja tähän suojeluun, hoivaan ja huolenpitoon.

Yksin tulleiden nuorten asumisen järjestäminen toimii Suomessa pääsääntöisesti hyvin. Sen sijaan haasteena on erityisesti kansallinen ja Euroopan unionin lainsäädäntö ja näiden kautta syntynyt Maahanmuuttoviraston (Migri) ymmärrys yksin tulleiden lasten ja nuorten oikeudesta läheisiin perhesuhteisiin. Migri näkee lapsen irrallisena suojelun kohteena, jonka läheiset sosiaaliset suhteet ja perhe tulkitaan hallintakäytänteissä jopa uhkiksi. Syksyllä 2016 voimaan tulleiden perheenyhdistämisen kriteereiden tiukennukset, kuten toimeentulovaatimus, käytännössä sinetöivät yksin tulleiden lasten ja nuorten kohtalot: heidän on mahdotonta elää ikinä tavallista perhe-elämää oman biologisen perheensä kanssa Suomessa. Näillä hallintakäytännöillä on valtavat inhimilliset ja yhteiskunnalliset seurauksensa. Yksin tulleet elävät ja asuvat koko nuoruutensa institutionaalisen hoivan varassa, jossa heidän ylikulttuuriset ja ylipaikalliset kuulumisen siteensä ja tarpeensa jäävät usein ilman tukea tai joskus jopa täysin tunnistamatta.

Ymmärrän hyvin, ettei esimerkiksi Migrin ylitarkastajien tehtävänä ole pohtia antamansa yksittäisen perheenyhdistämispäätöksen pitkäaikaisia seurauksia nuorten myöhemmässä elämässä. Tämä on myös virkatyötään tekevän henkilön päätätävällän, virkavastuun ja inhimillisen kantokyvyn ulkopuolella. Sen sijaan Suomessa on selkeä tarve kehittää uusia sektorirajat ylittäviä toimintatapoja yksin tulleiden lasten ja nuorten tilanteen parempaan haltuunottoon. Tällä hetkellä nuorten elämän sirpaloituminen useiden eri viranomaisten toimialueille on ongelmallista. Tarvittaisiin siis laajempaa keskustelua siitä, tuleeko yksin tulleita kohdella perheenyhdistämisessä ensisijaisesti ulkomaalaisina vai lapsina.

Migri näkee lapsen irrallisena suojelun kohteena, jonka läheiset sosiaaliset suhteet ja perhe tulkitaan hallintakäytänteissä jopa uhkiksi. Syksyllä 2016 voimaan tulleiden perheenyhdistämisen kriteereiden tiukennukset, kuten toimeentulovaatimus, käytännössä sinetöivät yksin tulleiden lasten ja nuorten kohtalot: heidän on mahdotonta elää ikinä tavallista perhe-elämää oman biologisen perheensä kanssa Suomessa

Tilanne vaatii yleisemminkin lainsäätäjän huomion herättämistä. Lisäksi tarvitaan eri viranomaisten näkemysten yhteen tuomista ja keskustelua sosiaaliviranomaisten, maahanmuuttoviranomaisten ja terveydenhuollon välillä. Tässä yhteistyössä ja yksin tulleiden vastaanoton sekä perheenyhdistämisen prosessien kehittämässä näkisin Migrin olevan keskeisessä roolissa. Käytäntöjen kehittäminen ja koordinointi vaatisi kuitenkin lisäresursseja, joita nykytilanteessa ei maahanmuuttoviranomaisilla ole, koska työn painopiste Migrissä on yhä ruuhkautuneiden turvapaikka- ja oleskelulupajonojen purkamisessa. Tämä on valtion taholta lyhytnäköistä toiminnanohjausta.

Käytännön hoivaketjun tasolla ryhmä- ja perheryhmäkotien lisäksi Suomessa pitäisi kehittää pysyviä rakenteita yksin tulleiden perhesijoituksen ja ystäväperhe toiminnan mahdollistamiseen. Samalla tulee pohtia Suomessa mahdollisesti asuvien muiden sukulaisten roolia nuoren elämässä. Näitä sukulaisverkostoja ei pitäisi missään tilanteessa tulkita esimerkiksi lapsen perheenyhdistämisen esteinä, vaan nimenomaan kotoutumista tukevin ja normaaleina sosiaalisina verkostoina. Perheyhteyden mahdollistaminen eri tavoin vähentäisi oleellisesti yksin tulleiden henkistä, sosiaalista ja maantieteellistä sijattomuutta (Kuusisto-Arponen 2015). Näin heistä tulisi ulkomaa-laisten sijaan ensisijaisesti lapsia ja nuoria.

Pysyvien asumisratkaisuiden kehittäminen vastaanottovaiheen sekä oleskelulupavaiheen välillä on Suomessa vielä täysin kesken. Nuoren saadessa oleskeluluvan hän joutuu pääsääntöisesti siirtymään asuinyksiköstä toiseen. Samalla vaihtuvat usein koulu ja koulukaverit sekä pahimmassa tapauksessa myös paikkakunta. Nämä siirtymiset aiheuttavat nuorille paljon henkistä kuormaa, pelkoja ja romuttavat sen vähäisenkin sosiaalisen verkoston, joka kenties heille oli vastaanottovaiheessa ehtinyt kehittyä. Joissain tapauksissa yksin tulleita nuoria on saatettu siirtää kesken vastaanottovaiheen asuinyksiköstä toiseen tilapulan vuoksi, mutta tätä on tapahtunut myös niin sanottuina ”kurinpitotoimenpiteinä”. Tällainen kohtelu ei missään olosuhteissa voi olla lapsen edun mukaista.

Samoin erityisesti asumisyksiköiden henkilökuntamitoitukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Vuoden 2015 aikana alaikäisyksiköiden määrä Suomessa yli kymmenkertastui, ja samalla otettiin laajamittaisesti käyttöön yli 16-vuotiaiden tukiasuntolat sekä kansanopistomajoitus. Näissä yksiköissä nuoria saa olla enintään 40 ja henkilökuntaa kolme jokaista 10 nuorta kohden. Aiemmin vastaanotto on pääasiassa tapahtunut ryhmäkodeissa, joiden henkilöstön määrän mitoitus ja pätevyysvaatimukset perustuvat lastensuojelulakiin. Ryhmäkodit ovat maksimissaan 24 lapsen ja nuoren yksiköitä. Näissä pääsääntöisesti tulee olla seitsemää lasta kohden seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä (Lastensuojelulaki 59§). Olen aiemmassa tutkimuksessa todennut, kuinka nivelvaiheen nuoret (16–18-vuotiaat) tarvitsevat paljon sosiaalista tukea itsenäisyyteen kasvamisessa. Tämä tuki ei nähdäkseni toteudu tarvittavassa laajuudessa suuremmissa asumisyksiköissä (Kuusisto-Arponen 2016a).

Nuoret tarvitsevat eriasteisen sosiaalisen ja tarvittaessa psykologisen tuen lisäksi mahdollisuuksia rakentaa uutta sosiaalista verkostoa omien vertaisten, suomalaisnuorten ja luotettavien aikuisten kanssa. Tähän sosiaalisten verkostojen luomisen haasteeseen ei suomalainen kotouttamispolitiikka ja esimerkiksi koulujen valmistava opetus ole pystynyt tehokkaasti vastaamaan. Meneillään olevassa TRUST-hankkeessa kokeillaan muun muassa koulu-ympäristössä tapahtuvien suomalais- ja maahanmuuttajanuorille yhteisten taideprojektien mahdollisuuksia luoda mielekkäitä tekemisen tapoja ja

Käytännön hoivaketjun tasolla ryhmä- ja perheryhmäkotien lisäksi Suomessa pitäisi kehittää pysyviä rakenteita yksin tulleiden perhesijoituksen ja ystäväperhe toiminnan mahdollistamiseen.

Meneillään olevassa TRUST-hankkeessa kokeillaan muun muassa koulu-ympäristössä tapahtuvien suomalais- ja maahanmuuttajanuorille yhteisten taideprojektien mahdollisuuksia luoda mielekkäitä tekemisen tapoja ja luontevia sosiaalisia tilanteita tutustumiselle. Näissä arkisissa kohtaamisissa rakennetaan uusia kuulumisen siteitä ja samalla annetaan tilaa moninaisille ylikulttuurisille käytännöille.

luontevia sosiaalisia tilanteita tutustumiselle. Näissä arkisissa kohtaamisissa rakennetaan uusia kuulumisen siteitä ja samalla annetaan tilaa moninaisille ylikulttuurisille käytännöille. Kenttätyössä olemme huomanneet, että esimerkiksi kanssakäymisen monikielisyysmahdollistaminen antaa kaikille nuorille paljon enemmän itsevarmuutta ja rohkeutta luoda kontakteja kuin pelkän suomen kielen käyttäminen. Yhä liian usein monikielinen kommunikointi nähdään koulussa ”vaarana” suomen kielen oppimiselle.

Lopuksi

Yksin tulleiden lasten ja nuorten tilanne Euroopassa on päivänpolttava ilmiö. Tällä hetkellä heidän määränsä pelkäästään Pohjoismaissa on kymmeniä tuhansia. Näiden lasten ja nuorten ylikulttuurisen ja ylirajaisen arjen ymmärtäminen on edellytys kotoutumisen tukemiselle. Erityisen tärkeää on huomata, että Euroopalla ei ole varaa jatkaa vihamielistä suhtautumista yksin tulleiden lasten ja nuorten perheisiin ja heidän pyrkimyksiinsä päästä elämään yhdessä. Perheettömäksi suojelemisella ja tiukennetulla maahanmuuttopolitiikalla luodaan ainoastaan yksinäisten maahanmuuttajalasten ja -nuorten sukupolvi, joiden osallisuus yhteiskuntaan on heikko ja kustannukset moninkertaiset harkittuun perheenyhdistämiseen verrattuna.

Lähteitä:

- [England, Charlotte \(2016\) Calais "Jungle" like "Lord of the Flies", with more than a thousand children in container compound, volunteers claim. *Independent* 30.10.2016.](#)
- Kaukko, Mervi & Ulrika Wernesjö (2016) Belonging and participation in liminality. Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood*. DOI: 10.1177/0907568216649104.
- Kohli, Ravi (2006) The Sound of Silence: Listening to What Unaccompanied Asylum-seeking Children Say and Do Not Say. *British Journal of Social Work* 36: 707–721.
- Kohli, Ravi (2014) Protecting Asylum Seeking Children on the Move. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 30: 1, 83–104.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2015) Ajatuksia myötätunnosta ja kivusta. *Terra* 127:2, 83–89.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016a) Perheettömiksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi Fingerroos, Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen: Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 89–109.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016b) Myötätunnon politiikka ja tutkimusetiikka Suomeen yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa. *Sosiologia* 53:4 (painossa).
- Lalander, Philip & Ove Sernhede (2011) Social Mobilization or Street Crimes: Two Strategies Among Young Urban Outcasts in Contemporary Sweden. *Educare* 2, 99–121.

Kirjoittaja

Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen
Akatemiatutkija
TRUST-kärkihankkeen johtaja
Tampereen yliopisto
anna-kaisa.kuusisto@uta.fi

Yhteystiedot

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1 (3. krs)
00520 Helsinki
p. 020 755 2662
toimisto@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi

Kirjoitussarjan toimittajat:
Veronika Honkasalo, Karim Maiche,
Henri Onodera, Marja Peltola ja
Leena Suurpää